

APROXIMACIONS A LA SIGNIFICACIÓ DE LES ACTITUDS LINGÜÍSTIQUES: DOS ESTUDIS DE CAS

Christine BIERBACH

1. El present estudi se situa dins el quadre d'una recerca sobre les actituds i les conductes lingüístiques de catalans i immigrants espanyols a Barcelona. Es tracta d'una situació «diglòssica» particularment complexa, perquè tenim, d'una banda, el grup catalanoparlant (minoria lingüística a l'interior de l'Estat espanyol) i de l'altra, a nivell de Catalunya, un subconjunt de grups que es consideren castellanoparlants sorgits de l'emigració d'altres regions (menys desenvolupades) d'Espanya; per tant, minories dins la minoria, on la llengua de les capes immigrades, socialment més febles, coincideix, però, amb la llengua oficial de l'Estat.¹ El català, a l'hora de ser oficialitzat com a «llengua pròpia de Catalunya» (Estatut d'Autonomia), es troba, doncs, agafat entre dues pressions del castellà: «des de dalt», per la seva preponderància (encara) a la vida pública (sobretot els aparells de l'Estat, negocis, *media*), i «des de baix», pel pes demogràfic dels immigrants castellanoparlants i els seus descendents. Concentrada (llegiu confinada!) en certs sectors geogràfics i socials, aquesta població és difícilment integrable a la comunitat catalana (catalanoparlant) de manera «espontània». Si les enquestes sociològiques catalanes havien trobat, de bon principi, una assimilació progressiva, no conflictiva, dels immigrants,² a imatge de l'experiència d'abans de la guerra, els «diagnòstics» de la llengua catalana al Principat continuaven fins a data recent,³ amb el to optimista,

¹ Dir això és evidentment una simplificació: per començar el conjunt immigrant no és homogeni i sobretot no és únicament castellanoparlant, p. e., el grup gallec té una llengua pròpia, igual que una part del grup basc. A més, les varietats del castellà parlades per la majoria dels immigrants no corresponen a l'estàndard oficial, valoritzat, sobretot l'andalús.

² Cf. J. MALUQUER I SOSTRES, *L'assimilation des immigrants en Catalogne*, Ginebra, 1963, igualment les anàlisis sociolingüístiques de Badia i Margarit (*La llengua dels barcelonins*, Barcelona, 1969) i M. REIXACH (*La llengua del poble*, Barcelona, 1973).

³ L'article «alarmista» de la revista *Els Marges*, 15 (1979) «Una nació sense estat, un poble sense llengua?» constitueix una mena de desmarcament, expressa de la forma més radical el canvi d'apreciació de la situació; però cf. també els diagnòstics pessimistes de Badia i Margarit a les *Jornades sobre immigració i*

extrapolant resultats d'enquestes massa limitades, si no esbiaixades,⁴ procurant de minimitzar o refutar el problema de la immigració, ara ens trobem, en canvi, amb la constatació d'una situació de fet, en què el català ha perdut molt de terreny que sembla difícilment recuperable.⁵

Les actituds dels parlants que habiten a les zones-clau d'aquesta «castellanització des de baix», és a dir, els barris obrers de la gran rodalia de Barcelona, poden aleshores ser decisives. I, considerant que les actituds no són «variables independents» i no es desenvolupen en el buit, sinó en la interacció dels grups i del medi social, cal precisar: les actituds dels (inter-)locutors castellano- i catalanoparlants.

El que se'n sap, però, encara és massa poc. Aquest estudi és motivat per aquesta mancança, més exactament per la insuficiència dels coneixements basats en estudis empírics dels trets i les estructures de consciència lingüística actual, quant al «cas català», però igualment per la insatisfacció amb l'aparell metodològic utilitzat per la sociolingüística en aquesta matèria.

2. Fins i tot si la sociolingüística disposa avui d'un gran nombre d'enquestes sobre les actituds, realitzades al si de comunitats lingüístiques diverses i havent proporcionat una massa de dades i de paràmetres quantificats per tècniques de càlcul cada cop més sofisticades, la seva aportació pot ser (i ha estat) qüestionada sota diversos punts de vista: des de la manca de teoria, que fa dubtar de la pertinença descriptiva i del potencial explicatiu d'aquestes anàlisis, fins a la mateixa metodologia de totes les recerques d'aquest tipus, basada en els mètodes «tancats» segons la tradició de les ciències socials positivistes: qüestionari, interviu estandaritzat i test, principalment.

El *qüestionari* —instrument privilegiat en matèria d'actituds (de vegades reduït al tipus del «sondeig d'opinió») — no deixa a l'enquestat més elecció que la confirmació o el rebuig d'un nombre de judicis/opcions que no s'ha formulat ell mateix i els criteris de selecció dels quals deixen, potser, de banda les seves pròpies respectives. Sobretot, prescindint necessàriament de les «condicions de producció» d'un judici o d'una opció en el

reconstrucció nacional a Catalunya (pub. per Fundació Bofill/Serveis de Cultura Popular, Ed. Blume, Barcelona, 1981), les visions també pessimistes de lingüistes com S. Serrano (*El Viejo Topo*, des. 1980).

⁴ Limitades en la seva validesa per un espai particularment favorable al català —la regió de Vic (Osona)— en el cas de l'estudi de Reixach (*op. cit.*), desviades per la conjectura i les modalitats d'enquesta en el cas de Badia, *op. cit.*, cf. J. Torres, «Les enquestes sociolingüístiques catalanes», *TSC*, 1 (1977).

⁵ Cf. M. STRUBELL i TRUETA, *Llengua i població a Catalunya*, Barcelona, 1981; apreciació basada en la publicació d'estadístiques del Ministeri d'Educació i Ciència sobre les poblacions escolaritzades i els càlculs del pes demogràfic real de la immigració, conjugats amb l'efecte de la seva concentració espacial.

subjecte —tant per la situació d'interacció que provoca el seu enunciat com per la seva gènesi «biogràfico-social» (*Lebensgeschichtlinch*)—, les versions proposades i tot seguit interpretades de forma estandarditzada no són capaces de prendre'n el *sentit* específic. Així, la qüestió del *sentit* ha estat al centre de la crítica dels mètodes tancats.⁶ D'altra banda, com que els qüestionaris tenen al més sovint com a objecte el comportament i les opcions lingüístiques, plantegen el problema de les *relacions* (= correlacions!) entre comportament i actituds —sense que es pugui respondre de manera satisfactòria. Així, no es pot controlar de quina manera les actituds influeixen en les declaracions sobre el comportament —un problema que ha estat notori dins la recerca en situacions de conflicte lingüístic.⁷

A un nivell de crítica més fonamental es pot resumir que no se sap ni què és això que constitueix aquest conjunt de «disposicions mentals» (cognitives i afectives) que s'anomena actituds, ni a quin objecte es refereix exactament («la llengua»? maneres de dominar una llengua?, utilització d'una llengua en alguns tipus de situació?) ni si les actituds enunciades són constitutives de les normes de la conducta lingüística (o viceversa).⁸

Això val sobretot per a les tècniques de *tests* del tipus *matched guise* (LAMBERT).⁹ A més, se'ls pot retreure que si s'han mostrat aptes per a revelar els prejudicis estereotipats enfront de diverses llengües (comunitats lingüístiques) no poden revelar *més* que això: l'estructura mateixa del test obliga el «jutge» a reaccionar de manera estereotipada, és a dir, a

⁶ Cf. treballs de Lafont i de Schieben-Lange (revista *Lengas*); una presentació sistemàtica de la crítica dels mètodes tancats, des del punt de vista de la sociologia, és donada per Kohli, a favor dels interviews oberts: «"Offenes" und "geschlossenes" Interview: Neue Argumente zu einer alten Kontroverse», en *Soziale Welt* 1 (1978), 1-24, on també es refereix a la recerca de les actituds.

⁷ Cf. entre altres, AGHEYSI/FISCHMAN (1970), «Language attitude studies: a brief survey of methodological approaches», *Anthropological Linguistics* 12; una temptativa de delimitar el concepte «actitud» de termes afins —al meu parer encara massa vague (a. seria la posició afectiva enfront d'un objecte de referència, expressant-se sobre els pols «benvolença»/«hostilitat»; diferent de «prejudici», «convicció») — es troba a l'estudi (interessant del tot quant a la recerca sobre les actituds) d'U. QUASTHOFF, *Das soziale Vorurteil*, Frankfurt, 1973. H. Calsamiglia (1981) distingeix, a més, entre «actituds no elaborades», amb domini emotiu i riques d'experiències personals com de normes heretades (no reflexives) i «actituds elaborades», productes tant d'experiències «viscudes com de reflexió crítica i d'informació» (*Consideracions a l'entorn de les relacions entre l'ús lingüístic i l'actitud lingüística*, comunicació a Vic, abril 1981). Una altra distinció interessant entre actituds i ús/comportament, és la de «normes d'ús» proposada per Ll. ARACIL, «Educació i sociolingüística catalana», en *TSC*, 2 (1979).

⁸ Cf. també els treballs de la sociolingüística catalana, entorn de R. Lafont i del GRDFO (Montpellier), aquest problema ha estat evocat sovint per B. SCHLIEBEN-LANGE —cf., p. e., *La Sociolinguistique dans les Pays de Langues Romanes*, Tübingen, 1982— i ha constituït un motiu principal per a la discussió a favor de mètodes oberts, en vista d'un tracte interpretatiu del discurs sobre la llengua. No importa que bon nombre d'enquestes continuïn sense prendre en consideració la barreja de comportament (declarat) i actituds (implícites).

⁹ W. E. LAMBERT (1967), «A Social Psychology in Bilingualism», *Journal of Social Issues*, 23, i altres treballs de Lambert i al.

avaluar un interlocutor desconegut en termes de prestigi, nivell social, trets personals..., pel recurs a la «imatge colectiva» de la comunitat de la qual aquest és representant. (El test només «permet» una certa *valoració* del prejudici dominant; per *evitar-lo*, la persona interrogada no hauria de col·laborar!) A més de «detector» de prejudicis (de la seva consistència o variabilitat) aquest test corre el perill de tornar-se, per la seva forma, un element estabilitzador, reforçant i perpetuant uns modes de percepció irracionals que justament un procediment científic hauria de combatre. Però fins i tot si aquest problema, més aviat ètic, pot ésser resolt (p. e., «lliurant» els resultats obtinguts a la població interessada i sotmetent-la a una anàlisi crítica comuna) resta encara allò (científic) de la indeterminació de l'objecte i els criteris d'avaluació que entren en joc (no es pot controlar quins trets de l'estímul entren en joc dins el judici, oposició entre llengua X i llengua Y a part). En fi, tot i ésser un instrument manejable i que «funciona», no s'escapa de la reducció de la complexitat de les actituds lingüístiques als paràmetres correlacionistes (estereotipats!) d'una certa sociologia. Això és igualment vàlid per a altres tipus de test que no és possible de discutir dins el quadre limitat d'aquesta comunicació.¹⁰

En canvi, resumim alguns punts de crítica que toquen aquests aspectes de la metodologia «tancada» que un procediment *obert* es proposa de superar:

- descomponent unes estructures cognitives i afectives (que constitueixen, p. e., les actituds lingüístiques) en trets operacionals (escales de valors, «factors» d'anàlisi factorial...) no es té en compte la seva complexitat real, ni les interrelacions que estableix el mateix subjecte entre elles;
- la tria i l'articulació de les qüestions que comprèn l'enquesta depenen completament de la perspectiva de l'investigador;
- això pressuposa un sistema referencial comú, unes estructures de percepció i un «saber comú» (*Alltagswissen*) compartits, cosa que no és del tot evident: l'investigador atribueix al «món» de l'enquesta els mateixos criteris de classificació i pertinença que utilitza ell mateix (per al seu) i que tendeix a generalitzar;
- suposa, per tant, que l'enquestat comprendrà les seves qüestions de la manera exacta com ell les ha formulades; per raonament analògic, això s'aplica a la comprensió de les respostes per l'enquestador; el problema del *sentit* juga, doncs, en totes dues direccions (producció/recepció);
- finalment, el procés de comunicació que constitueix l'enquesta mateixa no és pres en consideració. Així la intervenció de l'investigador modifica necessàriament el camp de recerca i introdueix un

¹⁰ Per exemple, els que es basen en el diferencial semàntic d'Osgood i al. (1957) que —si pot donar uns perfils de percepció interessants— em sembla difícil d'avaluar, a treure'n conclusions; una aplicació d'aquest tipus de test en domini sociolingüístic presenta G. Braga, *The social image of language and its measurement* (comunicació a Urbino, setembre 1981).

gran marge de variabilitat que justament els mètodes tancats tenen intenció d'excloure.¹¹ (CICOUREL, 1970; KOHLI, 1978).

INTERPRETACIONS:

Els mètodes oberts practicats sobretot per les escoles etnogràfiques i etnometodològiques dins el domini de la llengua i la interacció no han pas resolt, evidentment, tots aquests problemes, però en centrar-hi l'atenció són més capaços de tenir en compte, almenys, els seus efectes. Això és vàlid, almenys, per als dos punts darrers. Si el *sentit* d'un enunciat, p. e., no es revela «automàticament» per referència al discurs (context) dins una entrevista oberta, s'hi pot «reconstruir» d'una manera més transparent. La forma de respondre a una qüestió o proposició indica com ha estat entesa aquesta. Més a prop de les estructures interaccionals d'una conversa «natural», l'entrevista oberta impulsa els interactants a «negociar» i si és el cas a explicar el sentit de les proposicions, efectuant així un control recíproc de les interpretacions. El sentit d'una proposició no és, doncs, definit d'antuvi —i unilateralment per l'investigador— sinó que es constitueix dins/per la interacció i el recurs a un saber compartit («mobilitzable i controlable» dins la mateixa interacció) igual que a tota comunicació.

L'investigador, per no deixar «de banda» el món social (*Lebenswelt*) de l'enquetat des de l'angle de la seva percepció pròpia (etnocentrista) i per descobrir les estructures pertinents de la realitat d'aquest, hauria de fer el següent:

- fer precedir l'(les) entrevista(es) d'una fase prou llarga d'observació que participi dels dominis concernents a l'enquesta;
- observar-hi particularment els modes/normes socials de comunicació;
- formular les qüestions (inicials) de manera prou ampla per a dur l'interlocutor a concretar, que ell mateix introdueixi aspectes/categories que li resultin pertinents;
- començar l'entrevista per qüestions prou «quotidianes» que es relacionin amb les activitats/funcions socials de l'interlocutor —és a dir, fer-lo parlar sobre allò de què tingui coses a dir.

La insistència sobre certs punts metodològics que em semblen significatius no hauria de camuflar, però, que al capdavall es tracta d'una diferent *concepció de l'objecte estudiat*. Criticant una sociolingüística que opera amb mètodes tancats, hom rebutja al mateix temps una certa manera de concebre les actituds lingüístiques: com els conjunts (estàtics) de disposicions, desglossables i classificables, relacionades de forma unívoca a un ventall clos de factors socials, relacions que es tracta de detectar i de «comptabilitzar».

Ara: hom es pot demanar amb tota legitimitat si les relacions d'un

¹¹ Cf. KOHLI, art. cit. i CICOUREL (1970) *Methode und Messung in der Soziologie*, Frankfurt.

individu o d'un grup social —amb la(es) seva(es) llengua(ües)— són aptes per a una operacionalització semblant. ¿És que potser podem certament de mesurar (vocació última de tota operació positivista) allò que és el resultat complex, més aviat inestable, reajustat segons les circumstàncies, de biografies individuals en interacció en un medi social i una conjuntura política/històrica? En altres paraules, les actituds expressen una certa manera (en part pròpia d'un individu, en part característica de la trama social en la qual s'insereix) de reaccionar a una realitat social. Expressant-se verbalment, aquestes actituds també fan eco, de maneres diverses, a discursos ideològics en curs en una (fracció de) societat donada. De totes maneres, són difícilment dissociables de les percepcions socials més globals d'un subjecte, tal com apareixen a nivell del seu discurs propi i de les seves pràctiques.

La «situació» de les actituds lingüístiques, com ha estat esbossada aquí, provisionalment, es deu a una concepció de les relacions entre individu socialitzat, interacció i medi social (*Lobenswelt*) sorgida dels corrents «hermenèutics»/interpretatius de la sociologia i l'antropologia i realitzada sobretot des del pla etnometodològic (Cicourel, Garfinkel i d'altres). Això implica (deduint-ho de la crítica metodològica presentada més amunt) un procés d'investigació bastant complicat, amb un desplegament descriptiu considerable i llarg d'avaluar. Concretament, l'anàlisi del material lingüístic recollit en aquest tipus d'enquesta (entrevistes obertes, sobretot) presuposa:

- una descripció detallada del medi social en què es desenvolupa l'enquesta (a base d'observació, documentació i descripcions per les pròpies persones interessades);
- observació de la comunicació als «indrets socials» significatius (espais públics, llocs de trobada/intercanvi, institucions...) per fer-se una idea de la utilització de les llengües en qüestió i de les formes de comunicació;
- enregistrament i transcripció de diferents tipus de comunicació (*cf. supra*);
- estudi de trames socials rellevants de la comunitat a les quals s'insereixen les persones que participen a l'enquesta;
- establiment de certes coneixences sobre/amb les persones a entrevistar (funcions, activitats...) a fi d'adaptar-hi i d'estructurar-hi l'entrevista.

Al nivell de l'anàlisi mateixa:

- situar els enunciats a propòsit de la llengua en relació amb la situació de comunicació (tipus d'interacció global, esquema/fase d'acció en curs);
- (a un nivell microestructural): anàlisi de les estructures d'argumentació, relacions seqüencials (qüestió/resposta, *adjacency*), mitjans lingüístics d'expressió, representació, referència a les normes socials (això implica l'estudi del significat de certes locucions i expressions del «dialecte local»);
- anàlisi de la relació del qui parla amb allò que diu (amb recurs als

«índexs pragmàtics» a nivell de partícules, pressuposicions, estructures suprasedgmentals, etc.¹² —cf. Schlieben-Lange, 1978);

- situar les relacions entre elements del discurs (enunciats) i «saber contextual» (*Kontextwissen*);
- anàlisi del procés de comunicació entre investigador i entrevistats.¹³ (Aquesta anàlisi, que deriva quasi automàticament dels procediments d'anàlisi convencional emprats al servei de la interpretació, pot servir igualment per a una avaluació de la conducta de l'entrevista, de cara a millorar el procés de comunicació i, eventualment, en preparació d'una «post-enquesta». Això podria, p. e., aclarir els punts on les qüestions suplementàries serien indicades, analitzar les causes i efectes de malentesos, avaluar els efectes de diferents estils interaccionals, p. e., un estil «afirmatiu», reservat, neutral, contra un estil «controvertit», provocador, «compromès», o de la retenció contra la manifestació, per l'entrevistat de les seves pròpies posicions/coneixences.)

Al moment en què em trobo, dins l'avaluació de la meua pròpia enquesta (i dins el marc limitat d'una comunicació) no puc, evidentment, concretar i demostrar tot aquest «programa».

3. El camp de l'enquesta: el conflicte lingüístic castellà-català en un barri barceloní.

Com he remarcat, la meua concepció de les actituds lingüístiques i els mitjans d'interpretar-les se situa dins el camp conceptual de l'etnometodologia, al qual voldria aportar, tanmateix, algunes perspectives desenvolupades per la sociolingüística occitana i catalana que atenyen el caràcter *conflictiu* de les situacions diglòssiques. Parteixo del postulat que la situació lingüística a Catalunya engloba uns conflictes específics, diferents segons el «lloc social» dels parlants, que una anàlisi qualitativa de les actituds manifestades en els seus discursos enfront de la seva pròpia socialització lingüística i de les pràctiques i funcions socials de les dues llengües en qüestió pot dilucidar.

El conflicte està passant per la situació embossada a la introducció, on l'interès a salvaguardar, o millorar, el lloc de la llengua catalana topa amb les conseqüències d'una política de repressió i una evolució social que ha acceptat i eixamplat els dominis de la llengua castellana en detriment del català. El problema es planteja sobretot als medis en què les poblacions d'origen immigrat arriben a ser majoritàries i on el castellà ha esde-

¹² Cf. B. SCHLIEBEN-LANGE (1978) *Ein Vorschlag zur Aufdeckung ver schütteter Sprachen*.

¹³ Quant a la tècnica de l'entrevista narrativa, cf. P. SCHÜTZE (1976) «Zur Hervorlockung und analyse thematisch relevanter Erzählungen im Rahmen soziologischer Feldforschung», Arbeitsgruppe Bielefelder, *Kommunikative Sozialforschung*, München. Em sembla difícil, però, de transferir la tècnica proposada per Schütze —elicitat la narració d'un conflicte social sobre l'estímul d'un sol tema (esdeveniment) concret— al domini de conflictes lingüístics, perquè aquests conflictes rarament cristallitzen a un nivell tan concret, i encara idèntic per a tots; és a dir, «els temes pertinents» es revelen sovint només a l'entrevista (o d'altres formes de comunicació) i haurien de ser explotats en aquell moment —o en una «post-entrevista» si no són notats immediatament.

vingut, doncs, la llengua materna d'àmplies fraccions de la comunitat local. D'altra part, la recent «cooficialitat» de la llengua catalana planteja problemes pràctics i psicològics a la població no catalanoparlant.

El quadre apropiat per a una enquesta del tipus descrit em semblava que era un *barri* d'estructura demogràfica i localització representatives d'aquesta situació: un barri obrer de la perifèria barcelonina amb una proporció elevada d'immigrats. El barri P., situat a la perifèria nord de Barcelona (però formant administrativament part de la ciutat) respon a aquestes característiques. Segons el darrer cens, realitzat el 1978 (Padró municipal), P. té 31.060 habitants, dels quals gairebé la meitat són nats a Barcelona (14.069), o a la província (827), més d'un miler és immigrant de l'interior de Catalunya, cosa que dóna una població «catalana» de 16.168 persones, que és una mica més de la meitat. L'altra meitat és immigrada d'altres regions espanyoles: el grup més important d'aquesta és constituït pels *andalusos* (4.706 persones); el segon, pel conjunt dels provinents de Castella, Extremadura i Lleó (4.519); i el tercer, per la «combinació» Nord/Aragó (3.329). Aquests tres grups constitueixen el gruix de la immigració «castellanoparlant», ja que al quart —València/Balears/Múrcia (1.726)— es barregen catalanoparlants i castellanoparlants.

Evidentment, la pertinença lingüística no es pot deduir d'aquesta estadística, que ja l'entremescla a l'interior dels seus reagrupaments; però també el lloc de naixença encara diu poca cosa sobre «l'origen lingüístic» dels censats. Així, dins el gran grup dels nadius de Barcelona no apareix l'origen *familiar*. Que el pes demogràfic dels castellanoparlants és molt més gran del que indiquen aquestes xifres, es destaca quan hom pren en consideració els *anys d'arribada* (més de 12.000 persones arribades entre 1951 i 1975) i l'*estructura d'edat* (gairebé 12.000 tenen menys de 25 anys!). Quan s'apliquen els càlculs desenvolupats per Strubell (1981) basats en la relació entre proporció d'immigrats/població total (*i*), proporció de població de menys de 30 anys (*p*) i proporció d'immigrats/població de més de 30 anys (*j*), s'arriba a una taxa d'immigrats en relació a la població adulta del 65 % i una taxa (probable) de no catalanoparlants del 80 %.¹⁴

Malgrat tot, P. no és un «*ghetto* andalús» tal com les noves ciutats-dormitori de la gran rodalia (La Trinitat, Ciutat Meridiana, Santa Coloma...) ni estadísticament ni en la percepció dels habitants. Un mínim de contactes entre catalanoparlants i castellanoparlants hi és assegurat per la presència d'un petit nucli urbà, preexistent a la urbanització recent del barri, de població autòctona, i un nombre de joves catalanoparlants pro-

¹⁴ Cf. STRUBELL i TRUETA, *op. cit.* Aquest càlcul s'explica a l'apèndix 3, pp. 252 ss. Segons l'examen d'estadístiques i càlculs de probabilitat, una catalanització «espontània» ja no és possible quan la taxa d'immigració depassa el 50 % de la població adulta, diu l'autor. Aquesta apreciació és corroborada, quan a P., per una enquesta que he realitzat a l'escola estatal del barri, com d'altra banda per l'observació durant 6 mesos: el català és gairebé «invisible» al barri —en sentit propi (utilització escrita: rètols, graffitis, cartells...) i figurada: no se sent pràcticament sinó castellà pels carrers, els bars, les reunions públiques, etc. El foraster al barri no hi «descobreix» el català sinó cercant-lo, mentre que el castellà «salta a la vista» (Se cerca: demanant informes sobre catalanoparlants i *practicant* el català en adreçar-se a la gent.)

vinents d'altres barris. Això és un factor important en la constitució de trames socials, sobretot per als joves. D'altra banda, és un barri recent, «en camí de fer-se», que viu una transformació ràpida de sector semi-rural (del qual subsisteix encara una masia en actiu, algunes petites cases unifamiliars amb hort i jardí i una xarxa de camins rurals subjacents a l'estructura dels carrers actuals) a un conjunt de «polígons» residencials densificats.

Geogràficament ben delimitat per un cinturó de vies exteriors, el barri inclou un conjunt desordenat de carrers, en part sense asfaltar, on es barregen els grans blocs de 4 a 8 pisos amb allò que resta de cases tradicionals modestes i vestigis de suburbis en solars, alguns tallers i petites indústries, i al centre una gran plaça (buida) que ha estat escenari de lluites contra l'especulació.

Sense història pròpia (ex-«terra de ningú» d'un municipi veí del qual ha estat separat per la construcció de l'autopista), s'ha creat un principi d'identitat a través de lluites col·lectives al voltant de reivindicacions urbanes (espais verds, allotjaments, sanejar les barraques, asfaltar els carrers...) i socials (una escola pública per al barri, equipaments sanitaris, llocs de trobada...). Aquestes han contribuït força a la constitució de les trames socials actuals, que es poden situar gairebé totes en relació amb el rol jugat i les posicions preses al respecte d'elles (p. e., la «vella» i la «nova» Associació de Veïns, concentrant altres grups tals com la Vocalia de Joventut, Esplai, associació de pares d'alumnes, grups compromesos a «escola en lluita/escuela en lucha», etc.).

Aquestes són les trames sobre les quals he orientat la tria dels interlocutors i aquestes són les seves activitats dins el barri, quan han servit com a punt de partença de les entrevistes.¹⁵

Per tal de no enfocar massa l'atenció sobre la qüestió de la llengua i la immigració —que hauria pogut produir discursos massa «conformistes» (reproducció del discurs oficial) o bloquejaments— he declarat que m'interessava per les condicions de vida i les activitats socials en un barri «popular» els problemes del qual tenen una certa notorietat, procediment que m'ha permès de prendre contacte amb els elements actius del barri (*the local team*, segons Hymes) i, sobretot, de veure en quina mesura la condició d'immigrat i la qüestió lingüística era tematitzada/problematitzada per les entrevistes. En aquest moment he orientat la conversa sobre aquests casos o, en el seu defecte, els he introduïts jo mateixa. Només amb algunes persones que ja coneixia personalment —i que ja coneixien el meu interès per la llengua— he procedit de forma inversa: ha començat per qüestions (informatives) sobre la llengua (socialització lingüística) per passar, al moment indicat, a les qüestions socials.¹⁶

¹⁵ He fet unes entrevistes de forma intensiva amb 24 persones, a més he enregistrat, en la mesura del possible, reunions, discussions, converses, en què participaven les mateixes persones. Hi ha immigrants de la primera generació, fills d'immigrants i de «matrimonis mixtos» i «catalans autòctons».

¹⁶ És justament el cas de les entrevistes que presentaré aquí; el tema (de la percepció de la realitat social) del barri i de les activitats dins el barri també hi figura, però no a les parts que he explotat fins ara i de les quals faig aquí

D'aquesta manera, he mirat de combinar sempre *dues aproximacions* a les actituds lingüístiques: una de «temàtica», on llengua i política lingüística constitueixen el tema explícit; una altra d'indirecta, tematitzant la «realitat social» a un nivell més global (estructura, vida de barri, lluites...) per veure en quina mesura la política lingüística (lligada o no a les relacions catalans-immigrats) formava part de l'«horitzó dels problemes» dels entrevistats. Hi ha sempre una part *biogràfica* a fi de «personalitzar» experiències i posicions. En algun cas, l'entrevista comença per qüestions d'opinió.

He escollit un *barri* com a camp —i objecte (tematitzat)— d'estudi no sols a causa d'una bona accessibilitat, quant a les possibilitats d'observació participant i de documentació, sinó sobretot a causa de la diversitat de relacions socials i d'interaccions que s'hi troben. Una proporció considerable de la població hi passa una bona part de la seva vida quotidiana (p. e., la població «inactiva»: infants, adolescents, mestresses, jubilats...); per a altres, el barri és, alhora, lloc de residència i de treball (artesans, comerciants, propietaris de bars...). A banda del lloc de treball, el barri representa un «lloc d'aculturació» de primera importància per als immigrants, el més important sens dubte per a les dones («inactives») i els infants. D'altra banda, havent estat tradicionalment quadre de referència i d'identificació al medi urbà, els barris a Barcelona han recobrat importància cap al final de l'era franquista, com a terrenys de lluites populars i de les primeres organitzacions reivindicatives de base sota la dictadura.

Finalment, viure al barri estudiat dóna a l'investigador, a més de les possibilitats de participació (per tant, d'observació i d'adquisició de coneixements, d'un saber comú compartit amb els habitants), una certa legitimitat compartint, almenys per un període de temps, les condicions de vida i els problemes del lloc.

He passat sis mesos al barri escollit, que ja coneixia de visites anteriors, compartint l'apartament d'una jove parella, lligada a una de les trames locals i procurant de tenir un màxim d'activitats quotidianes dins el barri. Evidentment, tots els llocs i tipus d'interacció, totes les trames socials no poden ser estudiades per un sol investigador i en un període de temps tan limitat. És per aquesta raó que l'*entrevista narrativa* esdevé, després d'una fase d'observació, l'instrument preferencial, font d'informacions indirecta d'una part, tipus d'interacció pròpia de l'altra, que provoca la representació explícita de relacions socials, d'experiències i de maneres d'actuar que també formen part del «saber de fons» (*Hintergrundwissen*) no necessàriament verbalitzat.

l'anàlisi. Des d'aquest punt de vista, la descripció que acabo de fer del barri no contribueix a la interpretació dels passatges expressats, sinó més aviat a situar l'estudi globalment.

¹⁷ Per a una justificació detallada de les tècniques de l'entrevista narrativa i una discussió del problema dels «temes rendibles», cf. F. Schütze, art. cit.

PRESENTACIÓ COMPARADA DE DUES ENTREVISTES

Les entrevistes de les quals voldria, tot seguit, presentar uns extractes referents a la qüestió lingüística han estat realitzats amb les dues persones a casa de les quals vivia durant la meua estada a P.: ANA, 25 anys, nascuda en un barri veí de P., de mare catalana i pare immigrat castellà; JORDI, 24 anys, nascut al mateix barri que A., de pares barcelonins. Ells han viscut al seu barri de naixença fins al seu casament, fa 4 anys, quan van venir a P. El nivell econòmic de les famílies respectives és si fa no fa igual: el pare d'A. és carter i compensa el seu baix salari amb una segona feina (ajudant en una llibreria), el pare de J. és obrer metallúrgic, feina exercida igualment per J., mentre que A. treballa en un despatx (comptabilitat). Tots dos freqüenten una escola nocturna on són inscrits al COU: ella, amb intenció de començar estudis d'Escola Normal; ell, de passar el concurs de Formació Professional (tècnica). Així, tots dos estan «hartos» d'un treball monòton i mal pagat. Massa ocupat pel seu treball (en una petita empresa de fressatge, on esperen dels obrers unes hores complementàries cada dia, que els fan arribar sovint fins a 10-12 h.), J. abandona, tanmateix, durant el curs; A. passarà els seus exàmens amb èxit. Es pot constatar en ella un inici d'ascens, en relació amb els seus pares; en J., probablement, no.

Tots dos militaven a l'organització catalana d'escoltisme («agrupament», «escoltes de Catalunya»), que esdevingué una instància de socialització de primera importància per a ells (*cf.* entrevistes). Ella l'ha reprès a la trama de la primera Associació de Veïns de P., a través dels seus ex-monitors que hi militaven i eren *leaders* a les lluites del barri, a les quals A. i J. participaven en la mesura de les seves possibilitats (al costat del treball i de l'escola!). És això que els ha fet venir a viure en aquest barri, on tenien ja aleshores unes activitats i un grup d'amics, i on han tractat de muntar ells mateixos un grup escolta, independent de l'organització oficial.

A. i J. parlen sempre català entre ells, «un mal català», com diuen ells mateixos (contenint molts calcs lèxics i sintàctics del castellà, i certes alteracions fonètiques —trets característics del català d'aquesta generació, als «medis populars» barcelonins—); viceversa, en castellà utilitzen girs i construccions calcades del català. Tenen llacunes en el lèxic de les dues llengües de tipus diglòssic (termes tècnics i «culturals», vocabulari domèstic), que es posen en relleu pels *switchs* lèxics respectius. Entre ells i jo la llengua «inicial» era el castellà, que es mantingué, amb poques excepcions, com la nostra llengua de comunicació. Quan jo participava a la conversa, p. e., després dels àpats comuns, canviaven ben «naturalment» al castellà i aleshores el mantenien també entre ells, encara que els fes saber que comprenia el català —«qüestió de cortesia» per a ells, que s'amollava només al final de la meua estada—. Globalment, observava que A. se servia del català més sovint que J. (amistats, companys d'escola... i també amb mi).

Al contrari de les altres entrevistes que parteixen normalment d'una funció/una activitat de l'interlocutor en relació amb el barri, aquestes amb A. i J. comencen immediatament pel tema de la llengua. Les relacions de coneixença (amical) entre nosaltres feien supèrflua —fins i tot absurda— una fase d'elicitació de dades socials, o d'informació sobre les seves activitats; d'altra banda jo no volia/podia dissimular, al seu davant, el meu interès per la qüestió lingüística que ja havia estat tema de conversa entre nosaltres i s'oferia com a «motivació legítima» d'una entrevista amb cadascun d'ells. A les dues entrevistes —que d'altra banda són distanciades per alguns mesos— hi ha una part, inicial, de caràcter més aviat *informatiu*, seguit d'un esquema d'entrevista més «clàssic» (seqüència de qüestions/respostes/confirmació, demanda de precisió...) i una part consecutiva de caràcter més aviat *argumentatiu*, tipus discussió, que mira de clarificar/justificar posicions; en aquesta segona part, l'entrevistador introdueix igualment posicions o punts de vista que provoquen l'interlocutor perquè se situï enfront d'aquestes proposicions.

Les dues entrevistes són introduïdes amb un senyal d'obertura delimitant-los de la conversa precedent, amb un to irònic, a fi de desdramatitzar la situació. En Jordi, aquest senyal («*bueno, empezamos*») dona lloc a una fase de «*cachondeo*» sobre el fet d'enregistrar i, per tant, exposar l'entrevista al perill dels abusos de la informació donada («*algún chantaje...*») —«*cachondeo*» acceptat i desenvolupat per l'entrevistador, que contribueix, sens dubte, a dissipar la incomoditat inicial de «formalitzar» d'aquesta manera (entrevistar, enregistrar) la interacció.¹⁸ (Aquesta forma de tematitzar el fet, en principi incòmode, de «la paraula vigilada», intervenia, en un moment o altre, en molts interlocutors joves, però normalment després —o fora del context— i per tant no enregistrada.) En Ana el senyal era un «anunci» irònic (però no sobre la transcripció) —«*pequeña prueba de entrevista con Ana*», a la qual ella respon amb una rialla. Aquest anunci és seguit per un altre, indicant el tema del qual anàvem a parlar tot seguit («*algunas preguntas sobre la lengua...*»), de forma prou vaga, i un «prosequim» irònic («*a ver qué me dices*»). Mitjançant aquests «rituals», les entrevistes són netament distingides, delimitades, com un tipus d'interacció «formal», fixant els rols i aportant un cert tipus de cooperació. Això repercuteix cada vegada en un canvi de to, més seriós, en els dos interlocutors, normalment abandonat més tard. (Al nivell lingüístic, el «seriós» correspon a la majoria dels casos a un estil formal inicial, de vegades hipercorrecte, que també és abandonat quan s'aborden els temes «emocionants».) En J. aquest canvi de to és molt nítid (en relació amb el «*cachondeo*» precedent) sense moure's d'un nivell lingüístic col·loquial (cf. Criado de Val, 1980). En A. hi ha en tota la part inicial un estil prou formal («*en casa concretamente yo recuerdo toda la vida haber hablado los dos*», al. 9-10) que deixa pas a un estil més col·loquial quan hi ha un to més emotiu/

¹⁸ (Cf. p. 14 del text.) Una altra funció interactiva d'aquest «preludi» podria ser la remarca, ambivalent, del fet ressentit de la «intrusió» d'una part, però de la disposició, al mateix temps, a «jugar el joc» malgrat tot, resignant-se a les seves connotacions desagradables.

afectiu. (Això seria també un element a explorar per l'anàlisi, però encara no ho he fet sistemàticament.) Exemples: «*con nada de catalán, nada, uy*», etcètera (al. 34) i sobretot referint-se a l'escola de religioses («*monjas*»): «*y entonces, pues ná...!*» (al. 57), etc.

ANA

La primera fase de l'entrevista (informativa) amb el tema de la *socialització lingüística* comprèn 16 pàgines (manuscrits). Aquest text, bastant «banal», almenys pot servir per a demostrar que fins i tot en aquest discurs «informatiu», que sembla ben neutre a primera vista (reduït a un qüestionari, aquest domini —«socialització lingüística»— hauria donat poca cosa, o contradiccions) es filtren actituds diferenciades —i variables, amb una variació, en diferents moments biogràfics, del significat dels objectes als quals es refereixen («el català», «el castellà») i el tipus d'experiència subjacent. El quadre (1) dóna en sinopsi el resultat global de l'anàlisi d'aquesta part de l'interviu: les *categoritzacions* que determinen, a cada fase de la seva socialització (és a dir, fases que la mateixa A. distingeix) la *imatge de l'objecte* (la llengua; català d'una part, castellà de l'altra) i les actituds que hi corresponen. Aquest quadre se sosté en principi només en una *anàlisi de contingut*, és a dir, reproduïx les declaracions explícites dins els termes utilitzats i allò que se'n pot deduir directament (per implicació lògica). Mentrestant, una anàlisi tal com ha estat reivindicada més amunt hauria d'anar més lluny i descobrir-ne les «estructures profundes». Això s'hauria de fer amb els mitjans de l'anàlisi conversacional (interaccional) i pragmàtica (als quals s'ha fet al·lusió més amunt), inscrits en un procés etnometodològic que de seguida relacionaria aquestes estructures discursives/interaccionals amb estructures cognitives i afectives que constitueixen formes específiques de percebre certes «seccions» de la realitat social del subjecte. Els pocs elements descriptius que segueixen no en són més que una primera aproximació, precipitada i incompleta.

1. Al principi, A. parla molt lentament i de forma molt reflexiva, més aviat reservada (estil formal, pauses, *tempo* lent). Això és degut, sens dubte, a la qüestió inicial que l'obliga a una distinció entre primera i segona llengua que ella troba «difícil». Només hi pot respondre amb «raonaments lògics»: «*me imagino x puesto que y*» (al. 6-9), o «*pienso que por lógico ha de ser...*» (15). Es dedueix d'aquest passatge que la distinció L₁/L₂ no era pertinent per a ella (les dues llengües havien estat presentades des del principi de la seva socialització primera). Ella té dificultats per a «distingir» català i castellà segons aquestes categories, i s'hi pot aproximar, per tant, només amb l'ajuda d'aquests raonaments (hipotètics) marcats pels verbs (cognitius?) corresponents i les conjuncions, sense arribar a una decisió (malgrat la insistència de l'entrevistador). Només aquesta insistència l'emmena a una valoració d'aquest fet: cita de la seva mare: «*qué raro...*» (24), represa de la seva avaluació («*no tenía dificultad*» (26), i avaluació pròpia: «*es curioso, eh!*» (27). Aquest passatge (24-27) és *narratiu*.

2. Hi ha, doncs, una primera distinció a fer: entre *argumentació hipotètica* (per raonament lògic) i recurs a l'*experiència pròpia* (el fet memoritzat), extreta amb preferència per les narracions. Aquestes dues mane-

res de respondre es distingeixen netament en A. Oposen en primer lloc el fet «experimentat» (*Erlebtes, Erfahrenes*) al fet «no experimentat», i tot seguit menen un enunciat no avaluat (neutre) a una avaluació. D'acord amb la teoria de les narracions —*oral versions of personal experience*—, iniciada per Labov/Waletzky (1967), es pot assumir que tota estructura narrativa conté avaluacions, que no hi ha fet relatat (corresponent a una experiència personal) que no sigui també avaluat. (És per aquesta raó, finalment, que la sociologia ha començat a treballar amb «entrevistes narratives», cf. F. Schütze, art. cit.) Bé que es tracti aquí de narracions produïdes en condicions especials —elicitades per qüestions que indueixen necessitats específiques a condensar/detallar (*Kondensierungs/Detaillierungszwang*)— i que les aproximem al tipus de narració «funcional» descrita per E. Gülich (1980),²⁰ això no dispensa el narrador d'avaluar el seu relat. (Fins i tot la tria dels detalls aportats és una primera indicació.) Quan aquesta avaluació no és prou clara o unívoca pot ser sol·licitada per una qüestió suplementària (*Nachfrage*). Un exemple dins el text és el «recitat successiu» de l'experiència amb l'escola en castellà, i la seva avaluació, que sobre les qüestions es fa en tres temps:

1. («pues ya has aprendido el castellano antes de ir al colegio») «*sííí*, lo aprendí antes de la escuela...» (28-29; narració; no fa sinó confirmar el que ja havia dit).

2. («y con los otros niños...?») «sí (cat. normalmente ha sido cat. hasta que fui a la escuela, en la escuela ya intervino totalmente el castellano, totalmente el castellano...» etc. «con *nada* de cat., *nada*, uyl », etc. al. (32-38).

Aquí l'esquema d'entonació i d'accentuació, a més de la repetició (*totalmente; nada*) indica una avaluació implícita, negativa, de l'absència del cat. a l'escola. Però no és evident (unívoca) perquè la narració s'acaba amb un resum també neutre (38: «*el idioma era francés, si querías inglés, pero cat. no*»). L'èmfasi precedent podia, doncs, referir-se també a l'irrealisme de la qüestió «*con nada de cat.*»? (= és impensable, el cat. a l'escola, en aquella època). Però com que en la manera de relatar era perceptible una problematització, hi ha demanda de clarificació amb la qüestió següent:

3. «y no te parecía problemático eso?», cosa que, amb la negativa donada com a resposta «*obliga*» a una represa «*sistematizada*» del relat («*entonces yo nací, empecé a hablar tanto el uno como el otro, fui a la escuela, no me parecía nada extraño / a los 4 años*» (42-46).

Queda una avaluació clara d'aquesta fase de socialització —«no problemàtica»—, una avaluació «*incitada*» mentrestant per la insistència de les qüestions.²¹ (Hi ha aquí una diferència de perspectiva entre entrevistador i entrevistat que s'explica per unes experiències anteriors, dins el quadre

¹⁹ W. LABOV, J. WALETZKY: «Narrative analysis: oral versions of personal experiences», en J. H. MACNEISH (ed.), *Essays on the Verbal and the Visual Arts*, i sobretot LABOV, «The transformation of experience in narrative syntax», en W. Labov, *Language in the Inner City: Studies in the Black English Vernacular*. Conduct of communications 3, Filadèlfia, 1972.

²⁰ «Konventionelle Muster und kommunikative Funktionen von Alltagserzählungen», en L. Enlich (ed.) *Erzählen im Alltag*, Frankfurt, 1980.

²¹ P. 17 del text.

d'una enquesta sobre el català a França, on, com el cas de l'occità, hi havia insistència sobre l'experiència traumatitzant de la ruptura entre el medi i llengua familiars i l'escola —experiència que influeix encara aquesta primera entrevista a Barcelona.)

Això canvia a l'exemple següent (56-63) on hi ha elements narratius sobre l'experiència de l'escola de religioses —on l'absència del català és clarament avaluada de manera negativa— i d'una perspectiva pròpia de l'entrevista («no podías decir nada... te hacen estudiar...») acabant amb una conclusió on retreu a l'escola la culpa dels seus mals coneixements del català. (És una constatació important, quant a les actituds lingüístiques, perquè aquesta presentació es distingeix de l'«autoodi» descrit amb relació al català a València i al Rosselló, cf. NINYOLES, BERNARDÓ.) El *rebuig* del sistema escolar (en relació amb el català) es dedueix aquí tant per unes marques d'entonació, l'estil (modalitat d'obligació: juxtaposició «ellos/tú», presentació impersonal dels fets negatius, personalització de les conseqüències) com pel contingut explícit. A partir d'aquí, l'avaluació (negativa) és projectada, en retrospectiva, sobre tota l'experiència escolar («te hacen estudiar desde los cuatro años todo en castellano», 59 s.) i el retret es repeteix més tard (90 s.).

Així, doncs, unes indicacions per a l'anàlisi de les actituds comporten uns elements narratius en tant que contenen unes tendències avaluatives: mena d'obligació immanent de prendre posició. La distinció «narratiu/no narratiu» ja pot, aleshores, proporcionar un primer índex de passatges «rendibles» per a l'anàlisi; sobretot allà on l'entrevistat introdueix ell mateix una narració; és ben cert que ho fa per demostrar, «il·lustrar», la seva posició enfront de certs esdeveniments, accions o situacions. Així, en unes interaccions de tipus més aviat argumentatiu, unes narracions (curtes) «reemplacen» sovint l'argument, a tall de «provar» una afirmació o de justificar una posició presa.²² (Cf. entrevista Jordi, en què dins uns contextos argumentatius es troben passatges on, de vegades sense seqüència clara d'esdeveniments, hi ha constantment unes estructures narratives que fan la impressió que ell mira de sostenir cada vegada al seu punt de vista amb experiències personals «irrefutables» sobretot quan hom li fa notar contradiccions a la seva argumentació.)

3. Escoltisme i catalanisme

El «tomb decisiu» és introduït per la mateixa A. a l'interior d'una seqüència explicativa/narrativa responnent a una qüestió que ateny les seves relacions actuals amb el català (al. 68-70, «pensar/soñar en catalán?»), i aquest tomb és localitzat molt concretament: *als 15 anys* (data repetida diverses vegades al curs de l'entrevista, que apareix com una línia de demarcació neta), conjuntament amb un esdeveniment-clau: *l'afiliació a l'escoltisme* («cuando me apunté con boy scouts...» al. 78). A partir d'aquell

²² P. 18 del text.

moment, l'època anterior es presenta com marcada per la contradicció de l'exclusivitat castellana a l'escola, entranyant les llacunes consegüents de competència i de coneixences catalanes d'una part, i el medi personal, les relacions afectives associades a la llengua catalana, de l'altra (al. 70-74, 80-91). El contrast del medi escoltista i les seves pràctiques culturals amb la seva experiència escolar és percebuda per A. com a factor de presa de consciència; abans, la contradicció existia, però ella no en tenia consciència: «sitios oficiales para mí era normalísimo el cast./hasta que entré en el agrupamento y me empecé a dar cuenta que pasa algo...» (al. 93 s.). Il·lustra el seu canvi d'orientació amb una breu seqüència narrativa que condueix a l'estat actual de la seva pràctica lingüística («me empecé a interesar, leer libros, y a partir de entonces me gustó más la manera de expresarme, y que me es *más* fácil... expresarme en... catalán», al 96 s.).

Aquest passatge és seguit d'una descripció del medi lingüístic (de domini cat.) del seu barri, en relació amb la militància escoltista, mirant encara d'explicar el seu propi comportament:

(1) «mi círculo de amistades éramos catalanes, y entonces los sábados donde el boy scout que era catalán *totalmente*, entonces en mi relación demasiado castellano tampoco, además, como el agrupamento estaba muy... *muy muy* dispuesto a hacer frente a, estaba en contra del castellano... yo también llegué a estar en contra, y después he ido cambiando, eh? pero en un momento como es de 15, 16, 17 años...» (Tr.m s., p. 11).

Ella entén l'«agrupamento» essencialment com a lloc de «resocialització» catalana, on la identificació passa a través de la llengua vista com a vehicle de resistència i d'expressió política:

(2) «lo del agrupamento era un sitio a acoger gente, más o menos te identificabas por el id., normalmente por el idioma que veías que bueno que allí hablabas y tal, incluso ibas en contra de, de todas las prohibiciones...» (ms., p. 11).

(3) «era cuando la Nova Cançó, cuando nos dedicábamos a cantar por ahí en catalán, entonces en San Jaime hemos tenido que correr muchas veces, de, por estar cantando en cat. y va, y venir la policía y tal...» (ms., p. 12).

La identificació es dedueix aquí (al ocltat d'una tonalitat emotiva, afirmacions ràpides i entusiastes a les qüestions sobre l'afinitat política amb el grup) per l'ús constant de «nosaltres» al relat de les accions. (Més exactament, hi ha un pas de la 3a. persona dins «la referència objectiva» —«el agrupamento era... estaba muy dispuesto...», etc. al «jo» dins un raonament deductiu (1) al «tu» impersonal dins l'explicació/descripció de la identificació (2), al «nosaltres» dins el relat dels esdeveniments, valorats positivament.)

D'altra banda, al mateix temps, l'agrupament és representat com un lloc «anticastellà», on el problema dels immigrants (evocat per l'entrevistador) no és pas considerat —aspecte criticat en retrospectiva, però no sentit com a pertinent en temps de l'experiència militant— ambivalència que s'extreu, dins el discurs, d'una vacil·lació entre desaprovació i justificació:

«había también inmigrados? —no, es uno de los fallos del... del boy scout.» (p. 11).

«el niño que entraba en el agrupamento hablando castellano era un impedimento...» (p. 11).

(en relación con la persecución policial) «sea, entonces te ponías en contra del castellano, completamente ilógico, pero...» (p. 12).

«el catalán estaba prohibido, entonces se iba contra el castellano, evidentemente» (p. 11).

«era un poco extraño, o sea, al tener el catalán como lo que más prohibido tienes, entonces lo quieres más... y lo demás queda como olvidado» (p. 14).

No és a través de la seva pròpia condició de filla d'immigrat com ella pren consciència del problema dels immigrants; aquest exemple no entra ni dins de la seva percepció (una qüestió posada a propòsit d'això no és compresa/assumida per ella; només amb la insistència sobre aquest fet afirma que el seu pare se sent «integrat del tot» i que estaria, fins i tot, més a favor del «catalanisme» que ella mateixa). El proper canvi d'actitud —distançament de la militància (catalanista) escoltista— no passa, doncs, per una experiència pròpia, concreta, però és justificada per una mena de «maduració» i un procés de reflexió.

«cuando ya dejé de ser niño yo, o sea que yo llevaba niños, y me empecé a dar cuenta de que... de que bueno, por culpa de este catalanismo estamos cerrando puertas a una serie de gente... he ido viendo muchas cosas, y eso es lo que me ha hecho cambiar (...) y por esto incluso llegan momentos que estoy en contra, no estoy de acuerdo, pero claro, de tener 15 años, que bueno, a mí ir a manifestaciones me parecía estupendo sin saber por qué...» (p. 14 s.).

4. Dins la fase que segueix —la de les seves posicions actuals «post-escoltistes» (etapa delimitada, de nou, per la mateixa entrevista)— es desenvolupa un nou tipus discursiu que no podem descriure aquí en detall per manca d'espai. Algunes notes breus: ja no es tracta, aquí de relatar/reconstruir un itinerari, unes experiències passades quant a la formació d'una competència i d'actituds lingüístiques, sinó de «justificar» les posicions actuals, que ella mateixa havia introduït com a representants d'un «cambio» i com a, més aviat, «anticatalanes». La interacció és aleshores de tipus *argumentatiu* (i més quan les «coses vistes» que l'han fet canviar d'actitud no són concretades enlloc). Per portar A. a precisar aquestes posicions (explicar el seu rebuig de la catalanització que s'esbossa actualment) l'entrevistador avança uns arguments en favor de mesures pro-catalanes que criculen dins la comunitat (sobretot entre els que veuen el català amenaçat de desaparició) —arguments que són tots refusats per A. Dins el seu discurs, ella se serveix de diferents tipus d'argumentació:

- l'evidència històrica (el català s'ha mantingut malgrat tot; unes mesures fortes no han pogut imposar el castellà a tots els nivells);
- conviccions (el català té «bases sòlides», no es perdrà mai);

- arguments «històrico-morals» (*Rücksicht*) («el castellano lo hemos tenido mucho tiempo i de repente no *pueden* dejar de darle importancia al cast. para que la gente se vuelque al cat.», p. 21);

i, sobretot:

- arguments *polítics*: interessos dels immigrants no catalanoparlants (que ella pren al seu càrrec) i percepció de la política lingüística catalana com a tàctica de diversió dels «veritables problemes» socials. El *raonament*, l'argument polític abstracte, preval àmpliament sobre la «documentació», la referència a fets i experiències concrets, propis. És important que l'«objecte» al qual es refereixen les seves actituds, «el català» es presenta aquí «doblat»: A. sembla distingir entre pràctica «espontània» (popular) del català —que ella afirma («el cat. ha tenido muchas pegas, muchas trabas y siempre y siempre ha seguido», p. 22)— i el català «objecte polític» dictat «des de dalt», que ella rebutja. És aquesta duplicitat que la porta a afirmar a l'interior del seu discurs «anticatalà(nista)», «que yo no estoy en contra del catalán, ni mucho menos» (p. 25). També és interessant d'observar com en aquest discurs els termes d'afiliació/identificació es capgiren en relació a les llengües: Si a la fase escolar (amb les religioses) «ells» eren els castellanoparlants (representant el sistema oficial) contra «nosaltres» («tu») els catalanoparlants, dins el context actual és al contrari:

(Está en contra del cat.) «porque *ellos* lo están utilizando para *sus* intereses, sea que yo no estoy en contra del catalán ni mucho menos (2) al contrario, o sea, me gusta expresarme y lo estoy aprendiendo, más o menos porque me lo obligan, no, pero aparte yo lo aprendería aunque no fuera obligado, pero lo que me da... *rabia* es que *esta gente* lo utilice para *ellos*, para sus intereses, y entonces vienen los problemas: qué hacemos con los inmigrados, obligación en las escuelas, en la universidad; este año será el primero que obligan a darnos un tema extensísimo de catalán, cuando en nuestra vida no nos han dado catalán, sea así, una serie de cosas que es porque vienen desde arriba...» (p. 25).

Que aquest «nosaltres» oposat a «los de arriba» no la concerneix necessàriament com a persona concreta, sinó que correspon més aviat a una identificació (moral?) ideològica, ressaltava d'una concessió provocada per l'entrevistador:

A: «nosotros ahora en la universidad que tengamos que, que se hagan las clases en la universidad en catalán y tú no puedas...».

E: *tú sí* (ríe).

A: bueno, yo sí, pero me pongo normalmente en el lugar de los que no, que no... eso es lo que no me parece correcto, no lo acepto (p. 27).

Hi ha, per tant, a més de l'argument polític «de principi», també una base d'experiència pròpia que motiva el rebuig, que concerneix el nou

²³ Per una raó de «volum» estic obligada a escurçar l'anàlisi del material d'aquesta entrevista, ben interessant, però, no sols des del punt de vista del contingut, sinó també de les estructures discursives, i m'he de limitar a posar en relleu, essencialment, les categories i perspectives utilitzades pel parlant. El principi és de veure com reconstrueix i interpreta el subjecte les (seves) accions en vista d'aquestes orientacions actuals.

rol del català com a «assignatura» (matèria obligatòria) a l'escola, i d'aquí un gravamen i un factor de risc suplementari per a la carrera escolar —element que Ana percep com un mitjà conscient de selecció utilitzat per «los de arriba» contra les classes treballadores amb les quals s'identifica. Encara més: un factor de separació entre castellanoparlants i catalanoparlants. (És també al nivell escolar que aporta exemples concrets d'«abús» del català com a tema del qual parlarà sovint a les seves converses quotidianes.)

És a dir, en resum, que entre l'etapa precedent i aquesta el català ha canviat d'estatut (subjectivament i objectivament): de llengua perseguida/de solidaritat i de resistència, ha esdevingut «cooficial», i reivindicada i promoguda per instàncies governamentals i burocràtiques i introduït en certs dominis per via de decrets i mesures sense participació directa dels interessats. Totes les mesures a favor del català són interpretades aleshores per A. de manera negativa: «un tinglado político...» «para mantener la gente contenta».

JORDI

1. De manera anàloga a l'entrevista amb A., aquesta comença amb J. amb una introducció —informativa— de la primera socialització lingüística: ús i competència de les llengües a la família, a la infantesa. Igual que A., ell no té consciència d'una «primera» i «segona» llengua (aprenentatge, competència): el tipus de competència bilingüe encara és reconstruït hipotèticament: «imagino que iba mezclado» (al. 38); J. no recorda de quina manera van passar els seus primers contactes amb el castellà *abans* de l'escola. D'altra banda, el català és netament dominant a casa, i el castellà hi és percebut com a excepcional (l'avi que, encara que parli català a fora, parla castellà amb tota la família) —«es curioso, pero es así»—;²⁴ i sobretot, més tard, el *germà*. Hi ha, a més, una nítida oposició: cat.-família/casa, cast.-escola, amics (carrer); aquest darrer punt contrastant amb A.: encara que hagin crescut al mateix barri, en carrers veïns, un medi diferent, a saber, una percepció/representació diferent del medi amical. (El tema descripció/avaluació dels barris —d'origen T., actual P.— no és explotat aquí, per falta d'espai.)

2. És aleshores el comportament «desviat» del germà allò que constitueix el primer «tomb» biogràfic i que desencadena —cosa percebuda com a insòlita— una seqüència narrativa («pasó que...»), a la qual s'ajunta una interpretació del fet (al 45 s.). El canvi de llengua del seu germà és asso-

²⁴ El tema de l'avi, de la seva competència i les seves normes d'ús del català, es reprèn més tard a l'entrevista (aquí no avaluat). Fóra interessant, d'altra banda, d'aixecar la «genealogia» lingüística de les «famílies mixtes» barcelonines i veure per quins viaranys s'hi manté el castellà; p. e., a la família de J.:

— Pare: nat a B., cat. parl. —pares: valencians, cat. parl.

— Mare: nada a B., cat. parl. —avi: nat a B. (cat. p....)

El castellà, aleshores, es tramet d'avis a néts; la «catalanització automàtica» a través de les generacions, de la qual es pren com a partença fins a l'actual (i que encara és afirmada sovint), pot ésser també relativitzada/restringida per la intervenció d'un «element castellà» a la família, fins i tot si els elements catalans són majoritaris.

ciat per J. a un canvi de personalitat («cambió su forma de ser»), d'activitats, a saber, a certs medis socials («pandillas», «bandas», «la calle») als quals atribueix el castellà com a expressió característica. Això el porta (per pregunta de l'entrevistador) a una juxtaposició, a un nivell més general, entre castellà («lenguaje fuerte») i català («lenguaje más suave»), corresponent a l'oposició social «pandillas, calle» (delincuencia) vs. (ambiente) «educac» (iron.?). Aquesta oposició lingüístico-social, la veu —després d'algunes vacil·lacions inicials (sobre qüestió directa)— com una «cosa claríssima».²⁵

Hi ha, però, d'altres aspectes del medi sociolingüístic que destaquen més en J. (introduït per ell mateix a base d'experiències pròpies) que en A. i on, malgrat el domini del cat. en família, el castellà ocupa un lloc més gran. No hi trobem actituds (de valoració) explícites enfront del comportament del germà, però a través de les fórmules usades per narrar-ho apareix com a element «pertorbador» o de desequilibri, la qual cosa pot ésser considerada com a primera manifestació del *conflicte lingüístic* —on J., però, se situa encara al costat del català.

3. El tema de l'*escoltisme* també és introduït pel mateix J., amb referència a una qüestió que ateny la competència lingüística (al. 100): «Relativitza» la seva «facilitat» de parlar una llengua o l'altra en funció de les situacions d'ús: treball-castellà (amb algunes excepcions), escoltisme («por ejemplo»)-català («siempre»). És aleshores que el tema de l'«agrupamento» com a lloc de presa de consciència del problema català és proposat per l'entrevistador i desencadena un discurs molt extens (50 pp. manuscrit), d'estructura «barrejada» narrativa i descriptiva/«analítica» (relat del «fet»/passat, propostes constatatives), on tots els fets aportats serveixen per a denunciar el «catalanisme» de l'agrupament com a element de *conflicte* i de marcar-ne la seva pròpia distància. Considerat com a narració, aquest discurs és dominat àmpliament per l'element avaluatiu/interpretatiu (cf. LABOV 1978 sobre certes narracions de parlants de classe mitjana, i sobretot del relat terapèutic on els «fets» no figuren gairebé sinó com a pretext d'avaluacions).

Al contrari d'A., el moment d'*identificació* amb la militància procatalana dels escoltes és del tot absent (negat, sobre una qüestió directa ulterior); no hi ha res més que la perspectiva crítica (efectiva, a partir del moment en què era «más mayor», «ya monitor» —al. 204— però «proyectada en retrospectiva», generalitzada sobre tota l'experiència. Cap distinció, doncs, com en A., entre perspectiva «interior» i «distanciada»). Allò

²⁵ L'associació castellà: lltge. subcultural/«lltge. fort» és afirmada també per d'altres persones (encara que rarament evocada a les entrevistes); p. e., una jove immigrada andalusa insisteix sobre la diferència de les relacions dels andalusos amb la llengua (expressiva), al contrari dels catalans, sota dos aspectes: 1) «importancia del verbo» (del hablar *mucho*), 2) «importancia del verbo fuerte» (insultos, malas palabras —«jamás utilizadas por los catalanes!»); hi remarca la distinció entre significat explícit i significat pragmàtic de les expressions. (Remarca feta en el context d'excusar el seu propi comportament «chillón».) L'absència d'un codi subcultural, innovador, català, és posada en relleu pels intel·lectuals catalans (en relació amb els codis juvenils, en el camp de la droga, etc.) i acusada com a motiu de desafecció, reforçada pels *media* (cinema!).

que és posat en relleu és el caràcter de «clase media-alta» de l'agrupament (sostinguda, en un altre context, per la seva proximitat a un barri burgès —i pel seu nom, «Salvador Espriu»!), les seves estructures jeràrquiques, un ús elitista del català («por encima de todo») imposat «des de dalt» —aspectes tots subsumits sota la categoria del «catalanisme».

A través d'aquesta descripció, opera una polarització entre els qui saben el català (de nivell cultural més elevat, privilegiats, més burgesos), considerats «los buenos», i els qui no el saben, els de baix, «los malos», polarització que equipara a aquella entre «catalanoparlants i andalusos» a un nivell més general (al. 295). A aquesta diferenciació «por culpa del catalán» (225) oposa els seus propis esforços (inútils) d'anar a l'encontre d'aquesta diferenciació i d'adoptar una actitud més folgada (229, 245), oposició que durà finalment a la ruptura. (Quant a la parcialitat d'aquesta representació, cf. *supra*, a propòsit d'A.)

L'argument aportat contra l'equació «catalanoparlant-burgès» pel seu propi cas és desviat com a causa de conflicte suplementari (244: «hemos sido las ovejas negras») per aquest mateix procés el presenta, implícitament, com a excepció. Una altra temptativa de l'entrevistador de confrontar-lo a una incoherència —la contradicció entre la presència d'adhesius pro-catalans a casa i al seu cotxe, i la seva negativa a qualsevol compromís catalanista, en relació amb l'escoltisme— també és avortada, atribuint aquest fet a la inconsciència de la seva edat jove d'aleshores (cf. Ana!) i presentant-se així com a manipulat per una «campanya impuesta desde arriba» (extracte p. 5, a dalt). L'associació «(parlar) català-catalanisme-cosa imposada des de dalt» encara és apuntada per l'exemple d'un altre adhesiu pel qual, a través d'una anàlisi lingüística eficaç, J. demostra el caràcter *directiu* jeràrquic, segons ell no popular, de la campanya per la llengua catalana (304 ss. «*parleu en català*» en lloc de «*parlem*».

La *imatge del català* que estableix J., enfront de la qual articula les seves posicions, se cenyeix, doncs, a una llengua atribuïda a una classe mitjana, al poder («las fuerzas de arriba»), les institucions polítiques, mentre que, en tant que pràctica quotidiana popular, no apareix més que al nivell d'algunes concessions (responent a objeccions de l'entrevistador). Aquesta representació és, però, matisada per un altre context, en què J. parla de les seves pròpies pràctiques lingüístiques amb els enemics i on intervé, com un nou aspecte interessant, el rol del servei militar.) De l'altra banda, l'aspecte «repressiu» del castellà (cf. A.) és absent; el castellà és exclusivament representat com a llengua «dels de baix», dels subprivilegiats, grups socials amb els quals ell s'identifica o amb els quals simpatitza. Això ressalta de manera encara més explícita i radical dins el context del tema de la immigració i de la política lingüística (4), on J. representa les seves actituds enfront del cat. pel tomb de les actituds (i interessos) atribuïts als treballadors immigrants (que ell tendeix a veure com a classe treballadora simplement i, per aquí: la seva) i resumeix la seva pròpia act. «yo lo rechazo por sistema».

CONCLUSIÓ

Resumim alguns aspectes que es desprenen d'aquesta anàlisi, encara molt sumària i incompleta:

ANA

- Cridada a reconstruir els moments que han contribuït a la formació de la seva competència i les seves actituds (de subjecte bilingüe) l'entrevistada distingeix, ella mateixa, unes *fases autobiogràfiques* que delimita exactament, entre les quals i l'«objecte» (llengua) les posicions, percepcions, afectivitat i judicis es transformen enfront del subjecte, així com la competència en les dues llengües.
- Hi ha diferents tipus de reconstrucció:
 - r. hipotètica (retrospectiva) per raonament (etapes que no són ja a la memòria, problemes/conflictes que no han arribat al llindar de la percepció i que són «aportats» per l'entrevistador). (Formes lingüístiques característiques: «imagino que», «había de ser», «por lógica...», etc.);
 - r. narrativa (fets memoritzats, retinguts com a importants, «crítics», remarcables, etc., que normalment tenen una càrrega afectiva), traduint certament de més a prop les actituds/relacions amb els fenòmens relatats. (Indicadors importants: selecció dels «fets» i elements avaluatius);
 - r. argumentativa de posicions actuals, traduint conviccions polítiques/ideològiques/morals, sovint despersonalitzades (d'acord amb les visions/creences del grup social d'identificació; cf. «nosaltres» concret, «empírics» vs. «nosaltres» abstracte, ideològic). (Formes lingüístiques constatatives.)

És important de tenir en compte el caràcter de reconstrucció fins i tot —i sobretot— per a la narració dels «fets»: El narrador hi construeix una realitat a través de la seva memòria i condicionada per la seva percepció *actual* de les coses; això serà, doncs, sempre una construcció *parcial* i *partidista* (i és justament per aquí que és interessant des del punt de vista de recerca de les actituds) que reté certs aspectes com a «objetcius». (P. e., tocant a la fase crucial de l'«escoltisme», les pràctiques «catalanistes» de l'agrupament, el comportament dels seus monitors, són representats d'una forma que és força contrastada per una persona que ha participat al mateix grup, que no retorna del seu astorament al davant de certs «fets» representats; aquesta desviació encara serà més forta a la representació —més desenvolupada— de J.) D'altra banda hom s'adona d'una diferència, dins la narració, d'una «perspectiva interna» (o «sincrònica»: narració de l'experiència tal com ha estat viscuda —teòricament— en el temps) i una perspectiva a distància, retrospectiva, que tendeix a qüestionar la pròpia conducta d'aleshores, de re-(des-)valoritzar-la a partir d'una posició/unes normes de conducta ulteriors. Així, en aquesta primera retrospectiva, A. posa en relleu la seva primera *identificació* amb l'escoltisme, els fets relatats funcionen com a elements que expliquen els seus motius; a la segona, havent introduït ja el seu «canvi» ulterior, aporta uns elements

d'(auto)crítica «metaesdevenimencials» regionalitzats. (Sens dubte, no serà sempre fàcil distingir aquestes dues perspectives; caldria trobar uns indicadors lingüístics/discursius pertinents.) De tota manera, els dos aspectes de la percepció de la seva experiència són presents i distingibles en A., al contrari de J., que tendeix a negar la seva primera identificació (o minimitzar-la) i a generalitzar la seva actitud crítica present quan descriu (molt àmpliament) la seva fase escoltista (que coincideix, d'altra banda, en temps, lloc i persones amb la d'A.!).

Aquesta fase, a saber l'agent de socialització lingüística i política que constitueix l'organització escoltista catalana, és particularment interessant en A. i J. (com ho és, d'altra banda, en general per a tota la generació de postguerra a Catalunya, tema digne d'una recerca aprofundida, justament sota l'aspecte de les relacions amb la immigració): encara «candent» per a ells —de lluny tema preferit de conversa i discussions quotidianes, punt de referència constant en relació amb les activitats presentades —això és, en la seva representació a través de la perspectiva del canvi ideològic recent, revelador de les orientacions i normes actuals de les quals deriven les posicions expressades enfront del català.

Quant a la natura de les actituds manifestades enfront de les llengües copresents, les observacions següents poden ser retingudes com a primers resultats:

- Hi ha una distinció entre actitud envers la llengua-objecte d'una política lingüística i la llengua-pràctica (individual/collectiva), que no és sempre, però, clarament formulada al nivell del discurs i que una anàlisi «fora del context» posaria en perill de confondre (ambigüitat d'«estar en contra»). L'actitud enfront del català (i de forma anàloga: del castellà) depèn de la seva percepció, sigui com a pràctica «popular» (que pot traduir una pràctica política) sigui com a instrument de domini/control. Segons la «conjuntura política» general, l'èmfasi és posat sobre un aspecte o l'altre (tendint, sobretot en J., a un cert maniqueisme).
- La identificació amb el(s) grup(s) social(s) que és percebut com a representant d'una certa pràctica lingüística, conjuntament amb una certa línia política (de vegades) domina, de lluny, la identificació abstracta amb la llengua (o també: la llengua com a tresor cultural a salvaguardar) —els factors socials apareixen molt més forts que els factors culturals—. (L'argument del tipus: «el català és la meva/nostre llengua/llengua d'aquest país, per tant cal salvaguardar-la» és del tot absent en aquest discurs, al contrari de certs «militants lingüístics».) Les actituds es presenten com estretament lligades a la identificació d'un grup/trama social al qual hom s'adhereix i al mateix temps a la delimitació d'un grup «adversari» (aquí: xarxa d'amistats, família, classe social, en un sentit prou borrós,²⁶ vs. instàncies que representen el poder).

²⁶ Més que un concepte de classe estricta, hi ha confluència de categories populistes (la gente de los barrios, los de abajo, el pueblo...) i laborals (los trabajadores —en el sentit de (baixos) assalariats, entre els quals se situa ella mateixa—, no de «classe obrera» en un sentit ortodox). En J., d'acord amb la seva

- El conflicte lingüístic s'articula en termes prou complexos i variables: no es tracta d'estar «a favor o en contra» d'una llengua o l'altra; però l'adhesió pot ésser creuada, relativitzada per diferents interessos, de vegades contradictoris, i solidaritats; una preferència (relació afectiva) lingüística pot estar en contradicció amb el desenvolupament de la competència/dels recursos lingüístics existents. (Un aspecte de la «normalització» al nivell individual seria aleshores d'harmonitzar, fer coincidir preferència i competència —una aspiració que és expressada per A. i fins i tot practicada parcialment, malgrat el seu rebuig professat contra una normalització institucionalitzada.)
- A. expressa, pel que fa a l'actualitat, un punt de vista molt *polititzat* de la llengua que és característic a Catalunya, conseqüència del seu rol dins la lluita política a l'Estat espanyol. Politització que —bé que justificada històricament— corre el perill de distorsionar la percepció de la llengua (politització, d'altra banda, que l'actual govern intenta —sembla que debades— de neutralitzar).²⁷ Doncs, el «cambio» personal subratllat per A. és amb tota evidència en relació amb el canvi de clima polític a Catalunya, el «desencanto» de la pèrdua de les esperances —excessives— posades en la «causa catalana» com a alternativa política al sistema espanyol; la «normalització política» amb la reaparició del pes de les estructures ja situades actua aleshores, en una certa mesura, contra la normalització lingüística al capdavant d'un sector bastant considerable.

JORDI

El resum al qual m'he cenyit quant a les experiències i les posicions expressades per J. en relació a la llengua no és suficient per a una anàlisi de les estructures i estratègies discursives que basen la interpretació tal com l'he esbossada, puntualment, en A. El seu discurs sembla a primera vista menys diferenciat que el d'A., sobretot pel fet que un discurs ideològic que reflecteix les seves posicions actuals apareix més estretament (i inconscientment) barrejat als «fets» i experiències passats. P. e., no hi ha distinció entre «perspectiva interior» i «perspectiva exterior» dins els relats, ni els elements de periodització de la seva evolució (= tematització de «canvis» d'actituds).

Allò que es constata és que la perspectiva adoptada és sempre una perspectiva «de classe» —el punt de vista dels «treballadors»— i no de pertinença a una cultura o nació; més nítidament encara que en A. el fet social domina el fet lingüístic, les seves identificacions lingüístiques passen a

pròpia situació, l'element obrerista és més fort: els exemples donats «dels de baix» són sempre d'obrers.

²⁷ Cf. declaració d'A. Moll, directora de política lingüística de la Generalitat, a *El Viejo Topo*, des. 1980, i d'altres, en el context de la campanya contra el *Manifiesto* en defensa del castellà, febrer-abril 1981 —moment que justament, en relació no fortuïta amb la temptativa colpista del 23 de febrer, ha exacerbat la politització del debat lingüístic.

través d'una identitat de classe. Amb H. Calsamiglia (art. cit.) podríem anomenar el tipus d'actituds manifestades (en A. i J.) en relació a l'experiència escoltista i al tema d'immigració i política lingüística, «actituds elaborades», basades per una part en experiències, interpretades per J. a través de la pròpia condició d'obrer i de fill d'obrer (experiències de les quals hom presenta, evidentment, una visió molt parcial, eclipsant uns aspectes que no s'«adapten» a la idea que hom s'ha fet de la realitat i acusant-ne d'altres», per altra part, en una reflexió política compartida amb la trama social amb la qual s'identifica («nosotros-las ovejas negras» del grup escolta, p. e.). En tots dos, l'actitud de rebuig va lligada a una percepció de jerarquia social, de control polític amalgamat a la llengua: com a pràctica corrent, no és posada en qüestió, sinó quan és associada a alguna expressió de domini. Allò que sorprèn en J. és que aquest aspecte de domini únicament és articulat en relació al català, i no al castellà (amb la seva història de domini més ben establerta!).

En quina mesura aquest discurs revela unes orientacions pragmàtiques que permeten extreure unes conclusions sobre les pràctiques lingüístiques? P. e., el «rechazo sistemático» enfront del català, deixa suposat un abandó eventual de la llengua, o fins i tot una tendència a utilitzar-la menys? A part que els elements d'anàlisi no permeten interpretacions tan extenses, i que encara caldrà aportar-hi les parts del material per explotar i sobre-tot lligar-les als resultats de l'observació, cal mantenir una prudència de principi de cara a aquestes deduccions. I encara caldrà distingir entre pràctica quotidiana del català (basada, però, sobre algunes normes d'ús?) i la seva percepció com a objecte d'una política, i veure a quins aspectes es refereix exactament el «rebuig».

D'altra banda, les actituds expressades no seran res més «que del discurs»; p. e., J. ha indicat unes orientacions d'acció dins el context escoltista (no parlar català «por encima de todo»; utilitzar-lo «cuando se da») i per relació amb el seu germà (que l'ha fet canviar finalment al castellà) —orientacions que determinen, doncs, les «normes d'ús» i que no hi ha raó de considerar com a fictícies. Així, comparant el comportament de J. amb el d'A. (que he pogut observar de manera prou extensiva) es pot constatar que als graus d'actitud corresponen certes diferències d'ús lingüístic: J. està més disposat al *switching*, més disposat a parlar castellà fins i tot amb gent que sap parlar català, menys disposat a parlar català amb no catalans/persones de les quals ignora la competència lingüística; la seva manera de parlar català es considera «molt alterada» (castellanitzada) pels parlants nadius i ell mateix tendeix a devaluar la seva pròpia competència.

Dir que sigui «anticatalà» per això fóra completament aberrant; d'altra banda la seva identitat catalana està per a ell fora de dubtes. (No va necessàriament lligada a la llengua, com s'extreu de les seves fórmules en diverses ocasions.) Com en A. les posicions expressades enfront de la llengua van estretament lligades a un context polític, contempen abans una certa utilització política (tal com la percep) que no la llengua mateixa; el comentari fet en aquest sentit a propòsit d'A. també val per a ell. Els propers passos de l'anàlisi serien: 1) examinar la «coherència dels dos discursos (A. i J. donat que són persones de socialització, medi i opcions molt pròxims) com formant part del discurs d'una mateixa trama social, posar en

relleu de forma més exacta coincidències i diferències i trobar-ne els motius; 2) situar aquest discurs en un de col·lectiu a través de la comparança amb d'altres membres de la trama social.

Berlín, 1982